Archeologienota
Ranst Oelegem Ecranlaan
Resultaten

FODIO

Turnhoutsebaan 277

B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens

Jan De Beenhouwer

COLOFON
Archeologienota Ranst Oelegem Ecranlaan. Verslag van resultaten. Projectcode 2019A211
erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067
auteurs: Marleen Arckens, Jan De Beenhouwer
uitvoerder: Fodio, Turnhoutsebaan 277, B-2110 Wijnegem
datum: 23 januari 2019

Inhoud

1 De resultaten van het bureauonderzoek....4
1.1 Beschrijvend gedeelte....4
1.1.1 Administratieve gegevens....4
1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt....6
1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling....9
1.1.4 Werkwijze....10
1.2 Assessmentrapport....11
1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied....11
1.2.2 Historische situering....15
1.2.3 Archeologische situering....21
1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied....23
1.2.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed....25
1.2.6 Samenvatting....27
Bibliografie....28
Figurenlijst....29
Archeologische periodes in Vlaanderen....30

1 De resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode		**2019A211**
Actoren		Marleen Arckens OE/ERK/Archeoloog/2016/00142 veldwerkleider
Locatie	**Provincie**	Antwerpen
	Gemeente	Ranst
	Deelgemeente	Oelegem
	Site	Ecranlaan
Kadastrale gegevens		Ranst Afd. 2, Sectie C, 34H
Oppervlakte onderzoeksgebied		3868 m2
Bounding box	**punt 1 (NW)**	x165144.04 y211797.76
	punt 2 (ZO)	x165185.60 y211716.54
Kadastraal percelenplan		Fig. 1
Topografische kaart		Fig. 2
Afbakening verstoorde zones		geen
Begindatum onderzoek		17 januari 2019
Einddatum onderzoek		23 januari 2019

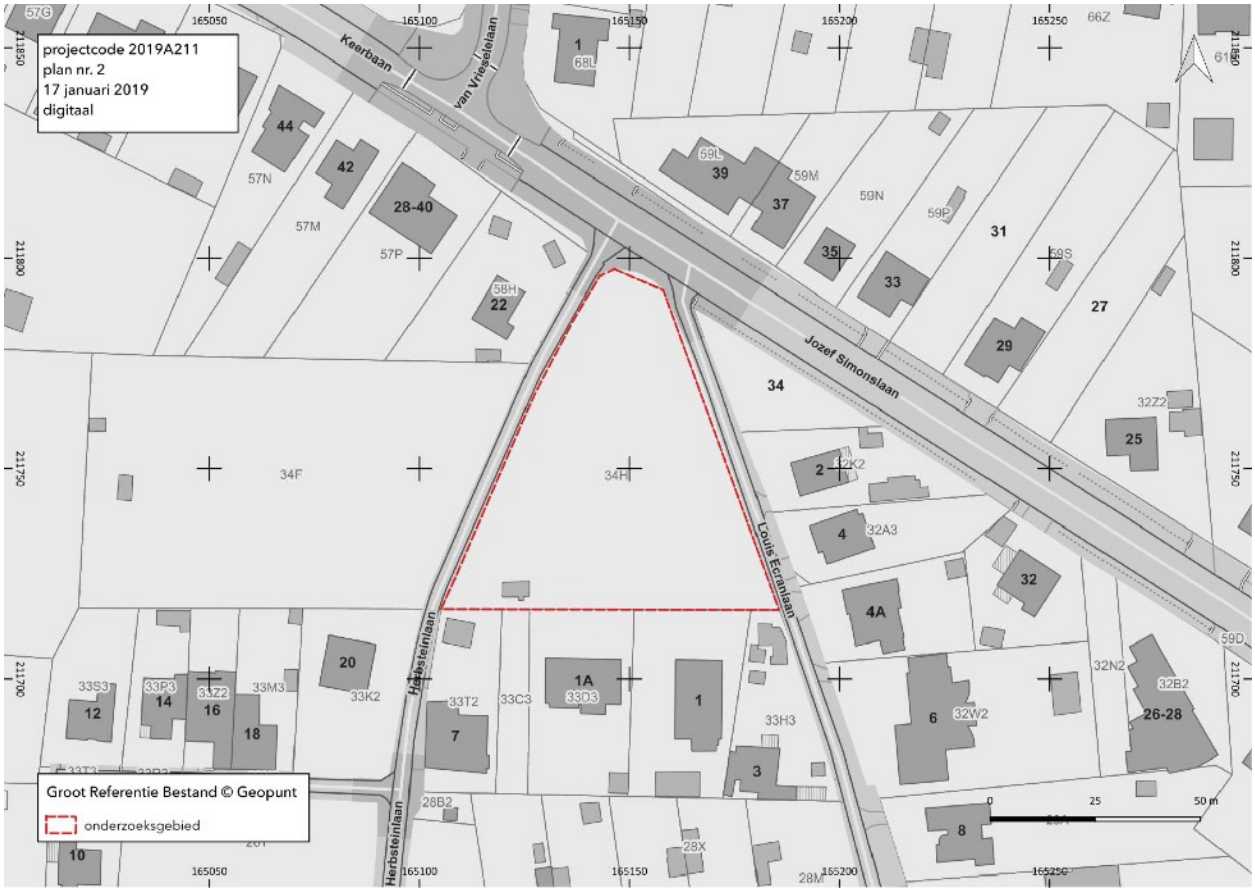

Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt

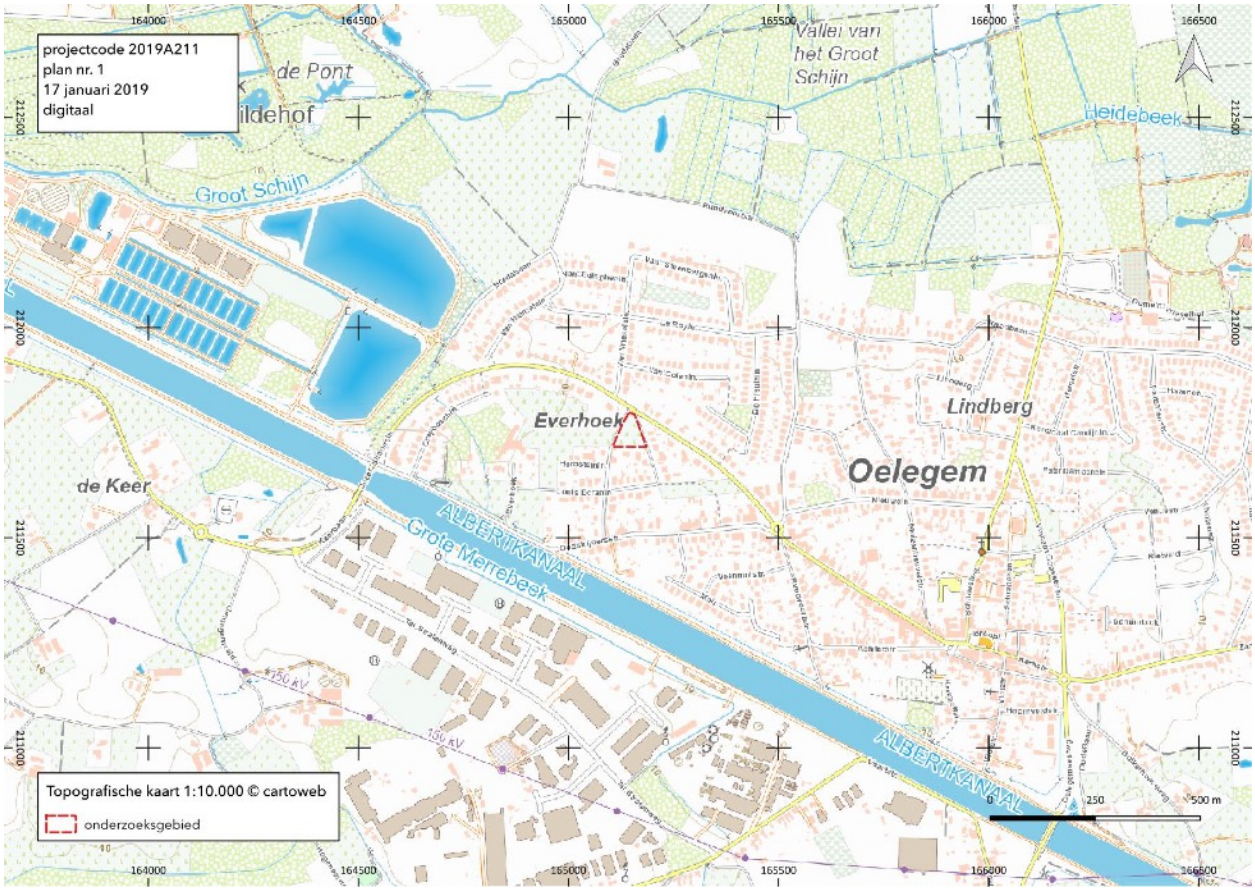

Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000. © cartoweb

1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt

Criteria uit het Onroerenderfgoeddecreet die aanleiding geven tot het opmaken van de archeologienota

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden. De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoed- decreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerend Erfgoedbesluit van 16 mei 2014, die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016, gewijzigd op 18 juli 2017 en met terugwerkende kracht toepasbaar vanaf 1 juni 2017

Overwegend dat

- de percelen niet volledig behoren tot een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt
- de aanvraag niet kadert in het bijstellen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden
- de percelen niet geheel of gedeeltelijk binnen een beschermde archeologische site liggen
- de percelen niet geheel of gedeeltelijk binnen een vastgestelde archeologische zone liggen
- het perceelsoppervlak groter is dan 3000 m2

dient een archeologienota bij de aanvraag tot omgevingsvergunning te worden gevoegd.

Bestaande Toestand

Het projectgebied omvat perceel Ranst Afd. 2, Sectie C, 34H en grenst met de noordelijke punt aan de Jozef Simonslaan, in het westen aan de Herbsteinlaan en in het oosten aan de Louis Ecranlaan. Het perceel heeft een oppervlakte van 3868 m2. Het is volledig begroeid met gras. Tegen de zuidelijke perceelgrens staat een schuilhut voor dieren.

Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomozaïek middenschalig winter 2018. © Geopunt

Geplande werken en bodemingrepen

Het perceel wordt verdeeld in 5 kavels. Daarvan zullen er vier grenzen aan de Louis Ecranlaan. De vijfde kavel, in de zuidwesthoek van het perceel geeft uit op de Herbsteinlaan. Parallel aan de Herbsteinlaan en de Louis Ecranlaan is een zone binnen de ontworpen rooilijn van respectievelijk 570 m2 en 218 m2 op eerste verzoek over te dragen aan de gemeente Ranst. Parallel aan de zuidelijke perceelgrens is een zone met een breedte van 5 m en een oppervlakte van 418m2 voorzien waarbinnen niet mag worden gebouwd.

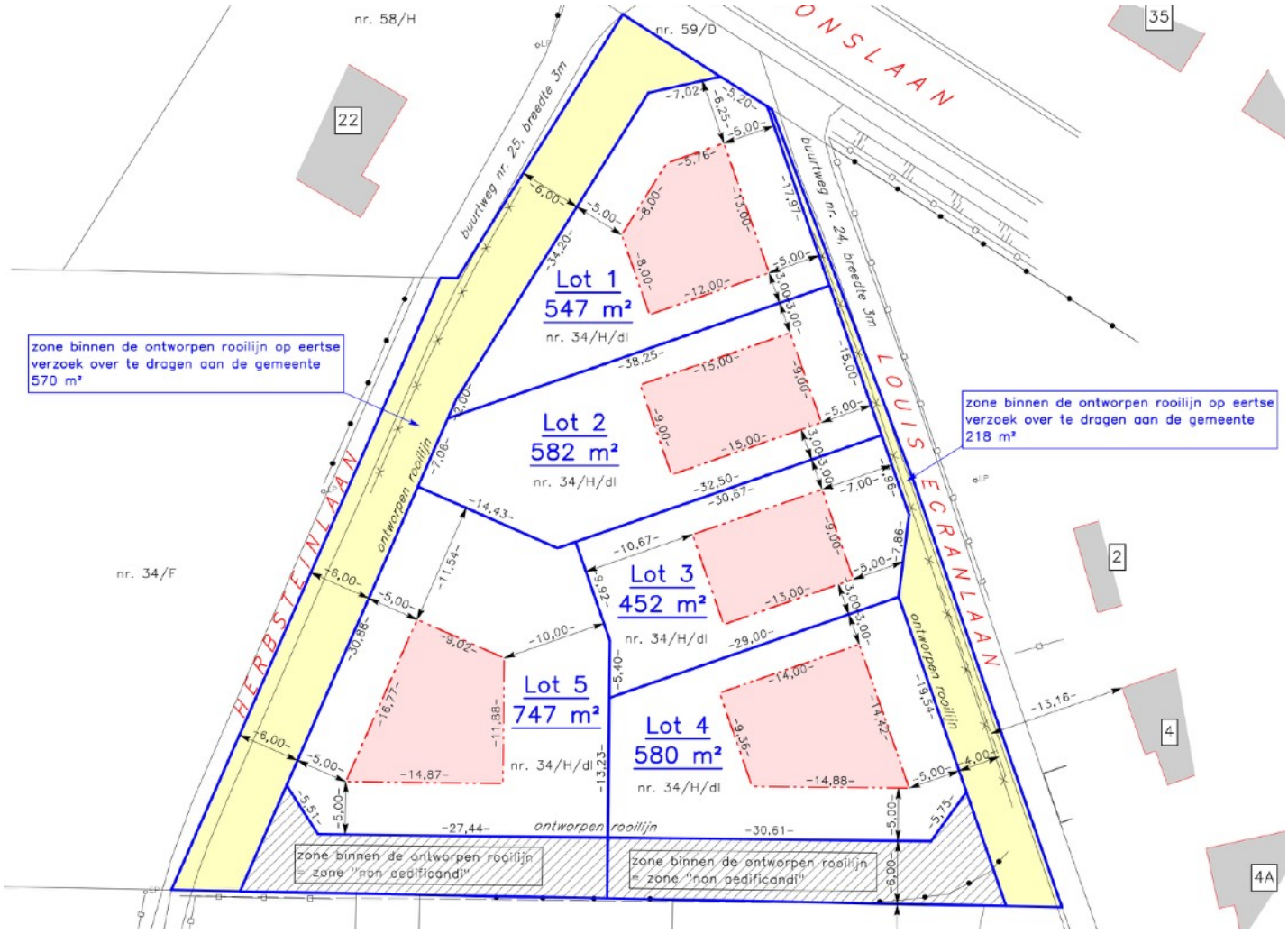

Fig. 4 Verkavelingsplan © Bernaerts & Palmans bvba

1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringend landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van de evaluatie.

Het bureauonderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- hoe evolueerde het landschap en is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?
- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

1.1.4 Werkwijze

Om een beeld te schetsen van het fysisch geografisch kader werd een beroep gedaan op de topografische kaart van België in digitale versie[1], de tertiairgeologische kaart, de quartairgeologische kaart, de bodemkaart volgens Belgische classificatie[2], het kadastraal percelenplan[3] en de luchtfoto's beschikbaar via Geopunt Vlaanderen[4]. De geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. De bodembedekkingskaart werd geraadpleegd maar niet afgebeeld omdat hij geen bijkomende informatie opleverde na consultatie van verschillende reeksen luchtfoto's. Op de bodemerosiekaart lag het onderzoeksgebied in een zone met een verwaarloosbare erosiegevoeligheid. De opdrachtgever leverde het verkavelingsplan.

Voor de historische situering van het onderzoeksgebied werd een beroep gedaan op de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de kaart van Vandermaelen (1846-1854) en de kadastrale plannen van Popp (1842-1879). Er werd gewerkt met de geografische rasterdatasets van de kaarten beschikbaar via geopunt. Via Cartesius werden de historische topografische kaarten van 1873, 1904, 1939 en 1969 geraadpleegd.

Alle gebruikte rasterdatasets werden opgehaald via Web Map Service of als tiff/jpeg/pdf beschikbaar via de geoloketten van de Federale, Vlaamse en Provinciale overheden. De verwerking van de gegevens en aanmaak van de kaarten voor de archeologienota gebeurde met QGIS 2.18 Las Palmas.

Door op de recente topografische kaart en het kadastraal percelenplan de historische gegevens te georefereren, werd de historische dimensie van het landschap in de zone van het projectgebied zo goed mogelijk gereconstrueerd. De indeling en inrichting van het landschap kregen bijzondere aandacht. Het historisch grondgebruik werd vergeleken met de huidige toestand, om de impact van eventuele verstoringen te kunnen inschatten.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal en de beschikbare cartografische bronnen geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt.

De gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vormden de basis voor de archeologische situering van het onderzoeksgebied aan de hand van de gelokaliseerde archeologische sites en vondsten in de omgeving van het onderzoeksgebied. Via het geoportaal van Onroerend Erfgoed[5] werden de inventaris van beschermde archeologische sites en de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt geconsulteerd.

---

[1] webservice cartoweb.be van het NGI.

[2] https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage.

[3] http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE.

[4] http://www.geopunt.be.

[5] https://geo.onroerenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied

Geografische en topografische situering

Oelegem is de meest noordelijk gelegen deelgemeente van Ranst, ten oosten van Antwerpen. Oelegem wordt van oost naar west doorsneden door het Albertkanaal, gegraven ca. 300 m ten zuiden van het onderzoeksgebied. Het centrum van de gemeente ligt ten noorden van het Albertkanaal, aan het kruispunt gevormd door de verbinding Schilde-Broechem en de verbinding Wommelgem-Zandhoven. Oelegem is terug te vinden op kaartblad 16/1Z Ranst van de topografische kaart 1:10.000. Het behoort tot de Centrale Kempen.[6]

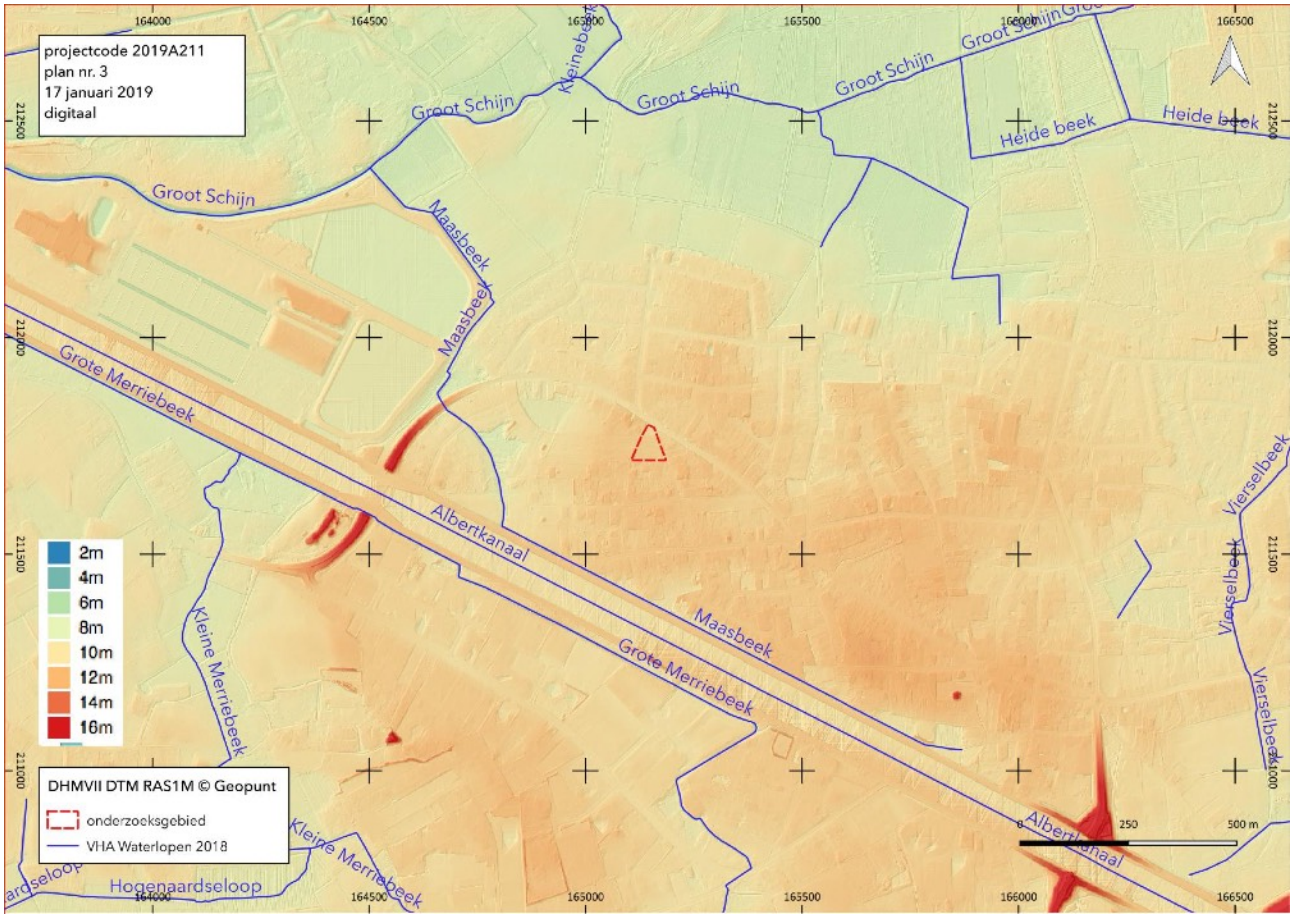

Fig. 5 Situering van het onderzoeksgebied op het digitaal hoogtemodel met in overlay de waterlopen zoals opgenomen in de Vlaamse Hydrografische Atlas 2018. © Geopunt

Geomorfologisch behoort het gebied tot de depressie van de Schijns-Nete ook gekend als de Kempische Laagvlakte. Dit is het gebied tussen de Scheldepolders in het westen en het Limburgs plateau in het oosten. De depressie omvat het gehele middelste deel van de provincie Antwerpen. In dit zandig laag gelegen gebied blijft de topografie beneden 20 m TAW. Het landschap is er vlak tot golvend.[7] Het onderzoeksgebied ligt op een zandrug ten zuiden van de vallei van de Groot Schijn op een hoogte van ca. 10,80 m TAW. De Groot Schijn stroomt ca. 725 m ten noorden van het onderzoeksgebied van oost naar west. Ten westen van het onderzoeksgebied op een afstand van 330 m en meer stroomt de Maasbeek. De loop van de Maasbeek werd voor de aanleg van het Albertkanaal ten zuiden van het

[6] https://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/90D22342-B387-4366-A4E3-2D14BE128772
[7] Adams & Vermeire 2002.

onderzoeksgebied verlegd en rechtgetrokken. Op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854) en de topografische kaart van 1873 is de oorspronkelijke loop van de Maasbeek te zien (Historische situering Fig. 10 en 13) . Ook dat tracé komt nergens dichter bij het onderzoeksgebied dan het nog bewaarde deel van de beek. De Maasbeek behoort tot het bekken van de Beneden-Schijn en het stroomgebied van de Schelde.

Geologische en bodemkundige situering

Het prequartair substraat wordt ter hoogte van het onderzoeksgebied gevormd door de Formatie van Lillo. Die bestaat uit groen tot grijsbruin, weinig glauconiethoudend, fijn zand. Het kleigehalte kan wisselen. Aan de basis van de eenheid komen schelpen voor. Chronostratigrafisch behoren de zanden van de Formatie van Lillo tot het plioceen (tussen 5,4 en 1,77 miljoen jaar geleden).

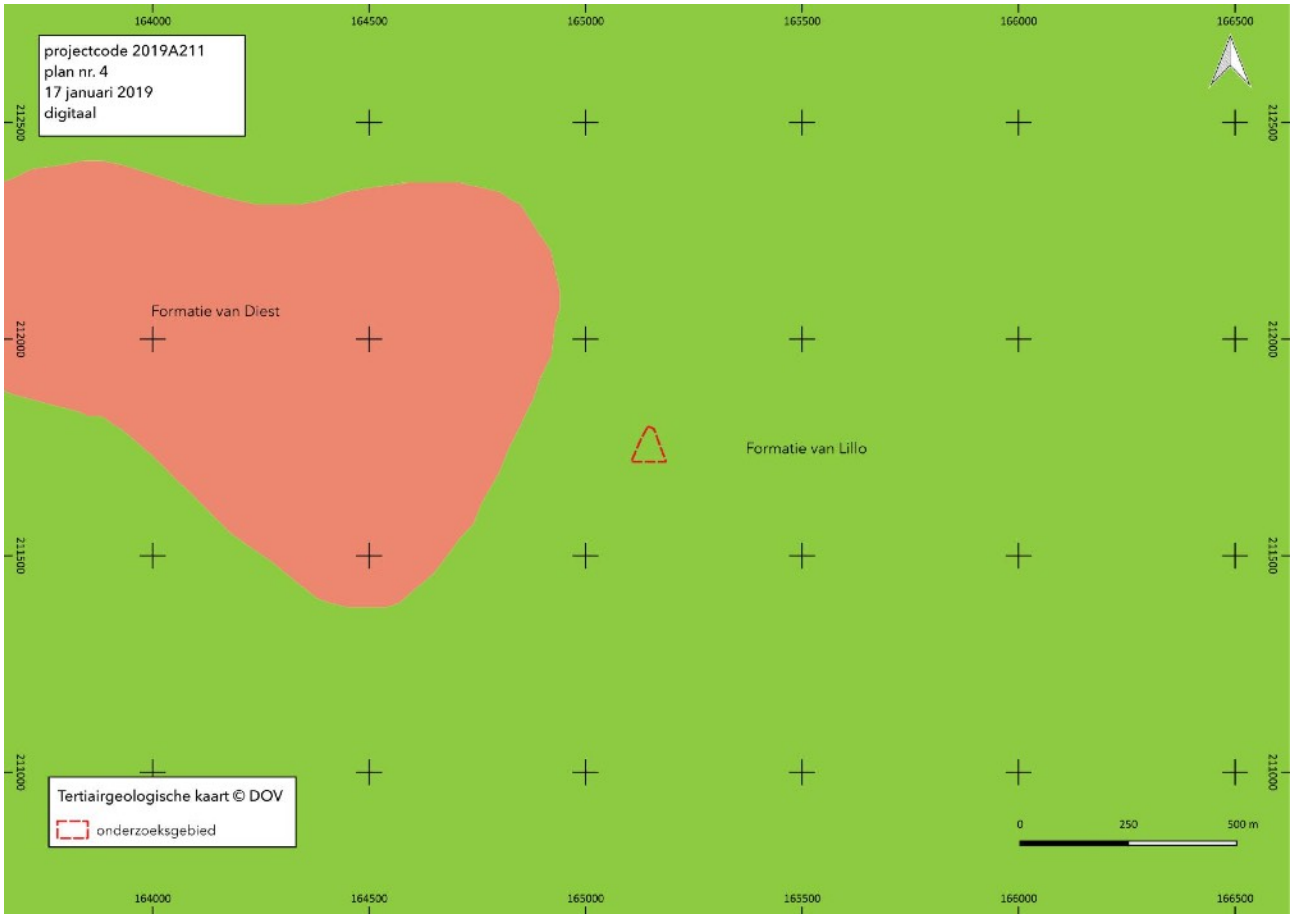

Fig. 6 Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart. © DOV

Bovenop het prequartaire substraat werden eolische afzettingen uit het weichseliaan (laat-pleistoceen) en mogelijk het tardiglaciaal (vroeg - holoceen) afgezet. Er vonden geen tardiglaciale en/of holocene afzettingen plaats boven op de pleistocene sequentie. De pleistocene dekzandmantel vormt dus de oppervlakkige laag waarin de bodem zich ontwikkelde en waarop de menselijke activiteit plaats vindt.

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de quartairgeologische kaart 1:200.000 in een zone die geclassificeerd wordt als profieltype 1. Volgens de quartairprofieltypekaart 1:50.000 behoren de pleistocene dekzanden tot de formatie van Wildert en bestaan ze uit geel en geelgrijs vrij goed gesorteerd zwaklemig kwartshoudend zand met soms een lichte bijmenging van glauconiet. De typische gele kleur van de zanden gaat beneden de watertafel vaak over in een meer grijze kleur.

De dichtst bijzijnde zones met fluviatiele afzettingen die dateren uit het holoceen en die plaats vonden boven op de pleistocene sequentie liggen 350m en meer ten westen en ten noorden van het onderzoeksgebied (profieltype 1a).[8]

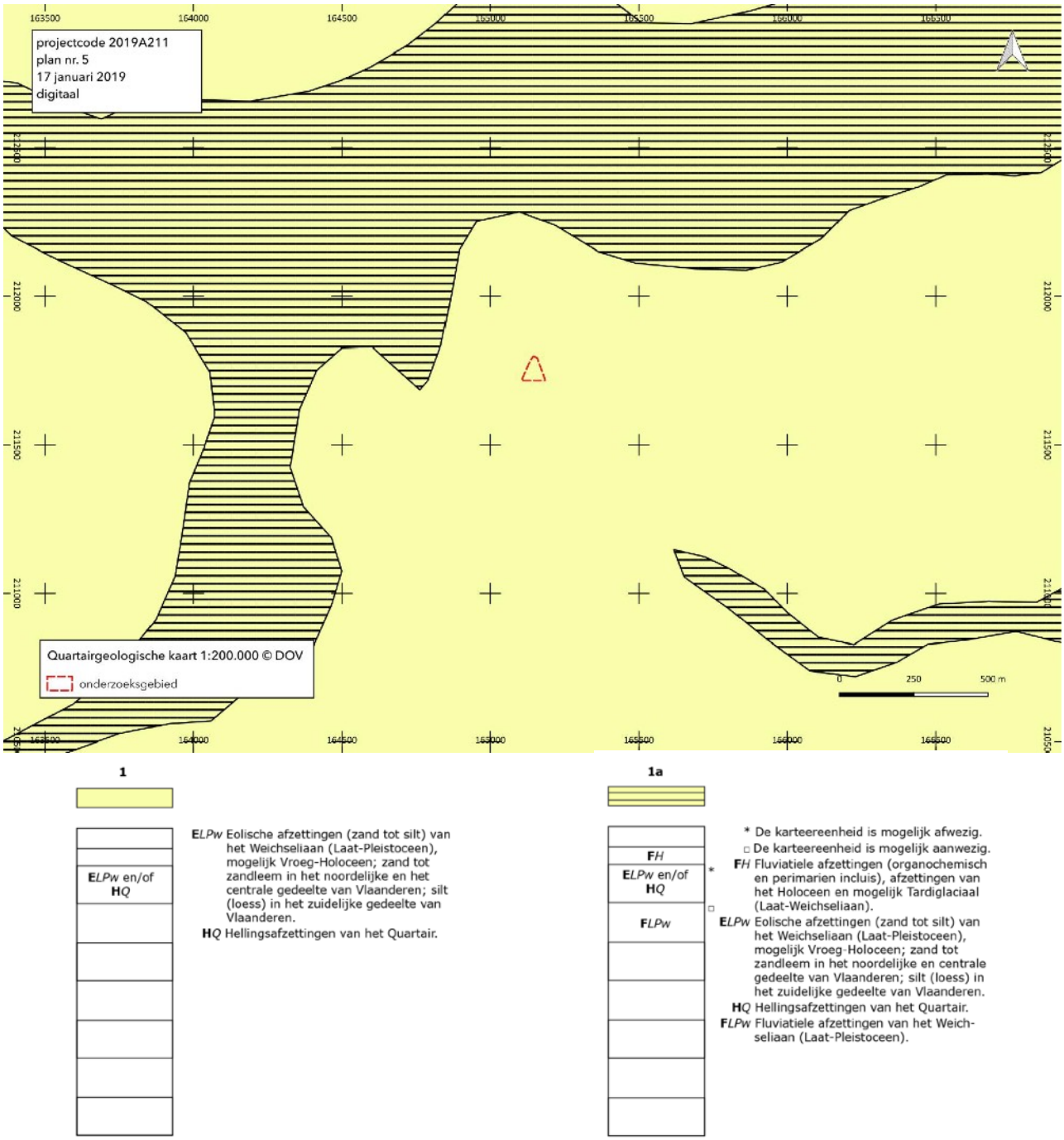

Fig. 7 Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart. © DOV

[8] Bogemans 2005&2008; Adams et al 2002.

Oelegem bevindt zich op de overgang van de zandige gronden van de Kempen (N) naar de meer leemachtige gronden dichter bij de Nete (Z). Rond de historische dorpskern ligt een grote oppervlakte zand- en lemig zandbodems met een dikke antropogene humus A horizont of plaggendek.

Op de bodemkaart volgens Belgische classificatie werd ter hoogte van het onderzoeksgebied een droge (b) zandbodem (Z) met een dikke antropogene humus A horizont (m) gekarteerd. Onder het plaggendek komt een begraven profiel voor, meestal een Podzol of een verbrokkelde textuur B. Roestverschijnselen beginnen tussen 90 en 120 cm. De gronden worden overwegend als akkerland gebruikt. Het plaggendek toont de invloed van de mens door landbouwpraktijken waarbij plaggen van de heide werden vermengd met mest in de potstal. Het mengsel werd gebruikt om de vruchtbaarheid van de zandbodem te verbeteren.

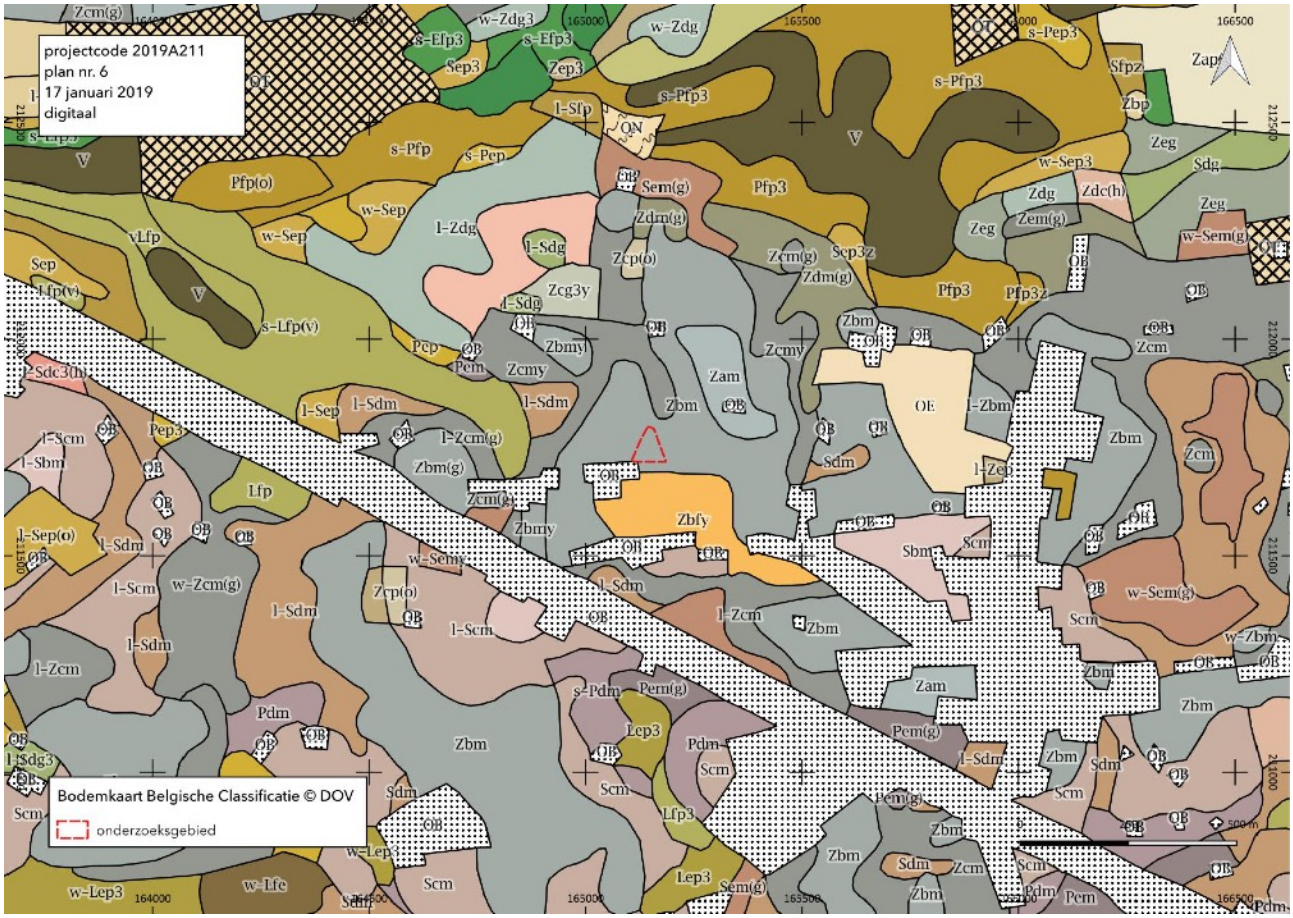

Fig. 8 Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie. © DOV

1.2.2 Historische situering

Inleiding[9]

Reeds in 1160 wordt Oelegem vermeld in archiefteksten van het bisdom Kamerijk, dat op dat moment het altaar van Broechem met zijn afhankelijkheden Oelegem en Wijnegem schonk aan de abdij van Tongerlo. De parochie van Oelegem bleef tot 1822 afhankelijk van de abdij van Tongerlo.

Van de negen abdijhoeve die Oelegem in de late middeleeuwen rijk was behoorden er drie aan Tongerlo en drie aan de Sint-Bernardsabdij van Hemiksem.

Vanaf 1559 vormden Broechem en Oelegem één heerlijkheid.

Rond 1701 legden Franse troepende linies, de zogenaamd 'Linnekens' aan tussen Vriesel aan de Kleine Nete en het Schildehof aan de Schijn. Op het grondgebied van Oelegem werden op de linie 4 forten opgericht.

Midden 19de eeuw werd de Kempische Vaart gegraven. Dat leidde echter niet tot de vestiging van industrie in Oelegem. Begin 20ste eeuw werd het fort van Oelegem opgericht. In de loop van de 20ste eeuw werden de antitankgracht, het Albertkanaal, de E313 en de spaarbekkens van de Antwerpse Waterwerken daaraan toegevoegd.

Cartografische bronnen

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, in 1771-1778 opgemaakt in opdracht van graaf de Ferraris, geeft ons een duidelijk beeld van de inrichting van het landschap op het einde van de 18de eeuw. De dorpskern van Oelegem, ten oosten van het onderzoeksgebied, concentreerde zich langsheen de weg Wommelgem-Zandhoven en rondom de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Ten westen van de dorpskern stond de molen van Oelegem temidden van de akkers. Het onderzoeksgebied bevond zich eveneens in de akkers ten westen van de dorpskern en ten zuiden van de vallei van de Groot Schijn. In het akkercomplex komen verspreid percelen bos voor, en her en der een hoeve.

De topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854) toont een vergelijkbaar landschapsbeeld. Wel is ca. 350 m ten zuiden van het onderzoeksgebied de Kempische vaart gegraven.

Op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) is te zien dat het onderzoeksgebied in de eerste helft van de 19de eeuw bestond uit twee percelen. Het wegenpatroon van de wegen die grenzen aan het onderzoeksgebied was op dat moment reeds aanwezig, weliswaar in de vorm van voetwegen doorheen de velden. Op de kadastrale plannen van Popp is de indeling van de percelen dezelfde, maar de voetwegen doorheen de velden werden niet gekarteerd.

Op de topografische kaart van 1873, 1904 en 1939 is het onderzoeksgebied telkens in gebruik voor landbouw. De topografische kaart van 1939 geeft ten zuiden van het onderzoeksgebied de situatie weer na het graven van het Albertkanaal dat ter hoogte van Oelegem het tracé van de Kempische Vaart volgt. Op de topografische kaart van 1969 was het onderzoeksgebied in gebruik als boomgaard. Dit is ook te zien op de orthofotomozaïeken van 1971 en 1979-1990. Op de luchtfoto van 2000 zijn alle bomen gerooid. Het onderzoeksgebied werd in gebruik genomen als weide en tegen de zuidelijke perceelgrens werd een schuilhut voor dieren opgetrokken. In deze situatie kwam geen verandering meer.

[9] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oelegem [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120695 (geraadpleegd op 17 januari 2019).

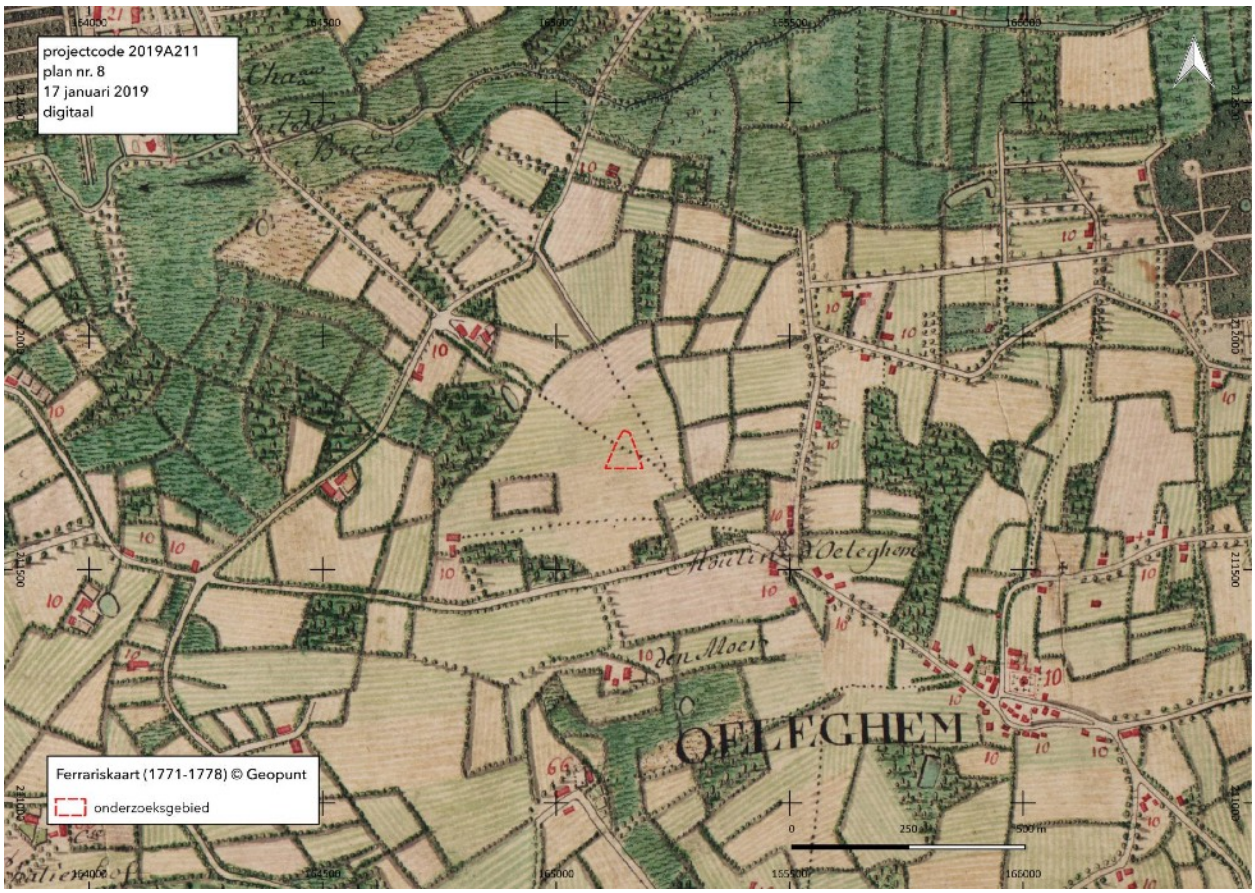

Fig. 9 Situering van het onderzoeksgebied op de Ferrariskaart (1771-1778). © Geopunt

Fig. 10 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854). © Geopunt

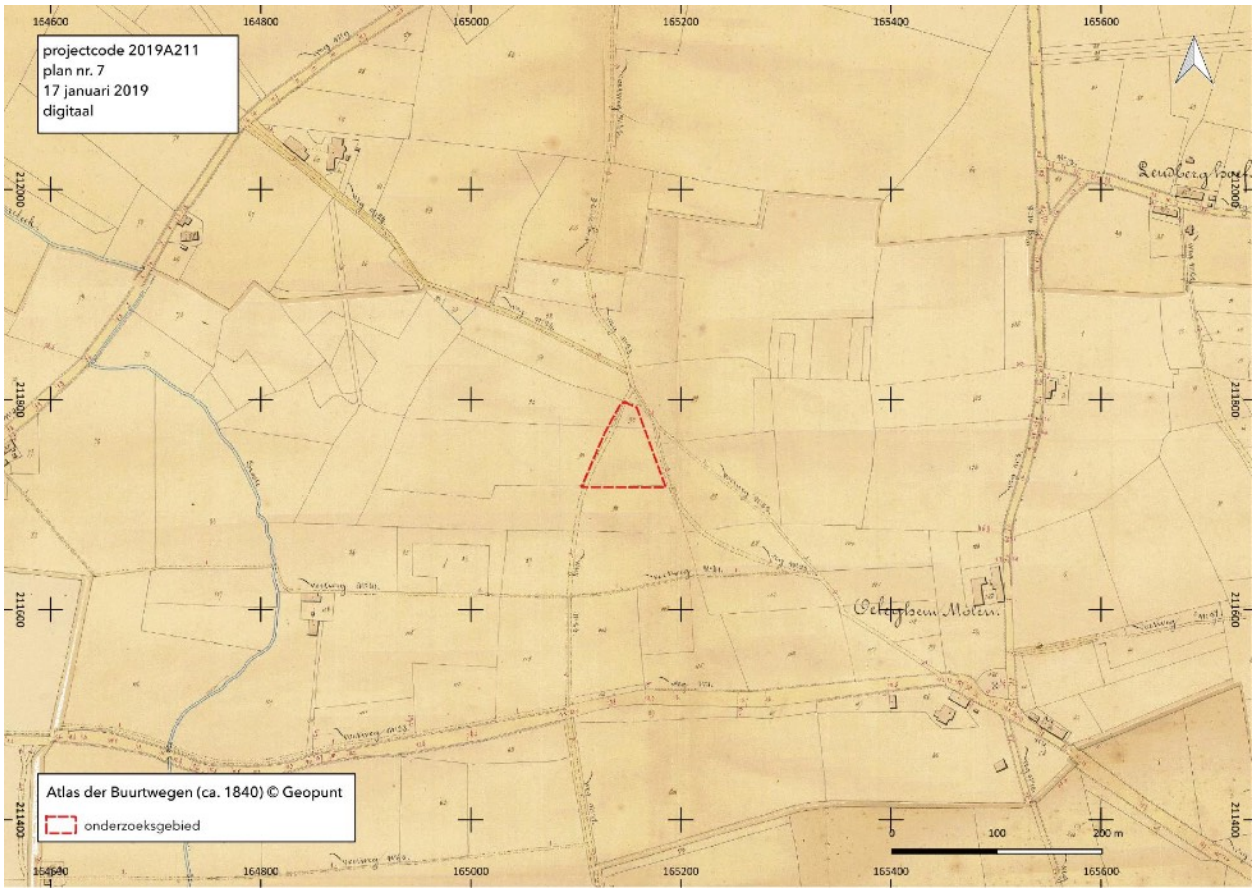

Fig. 11 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). © Geopunt

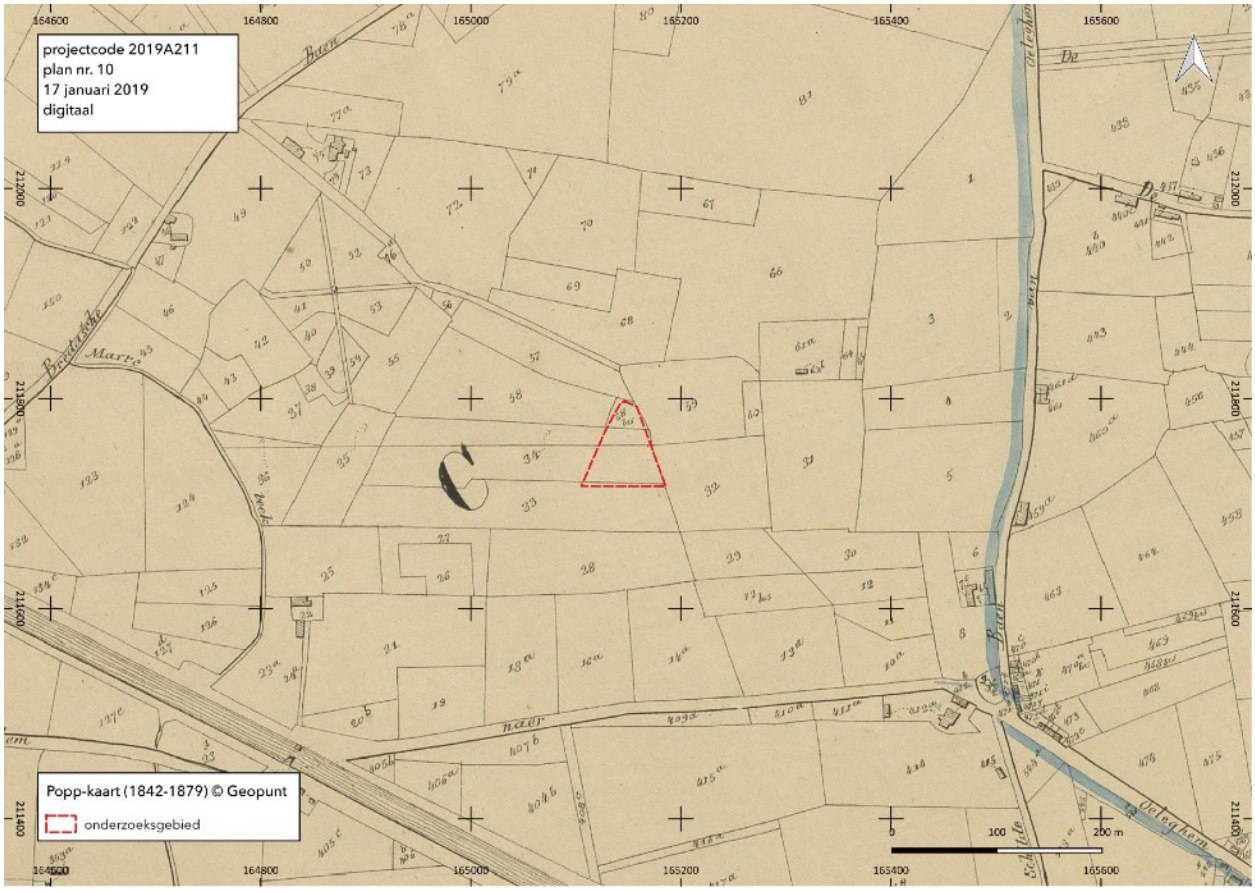

Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de Popp-kaart (1842-1879). © Geopunt

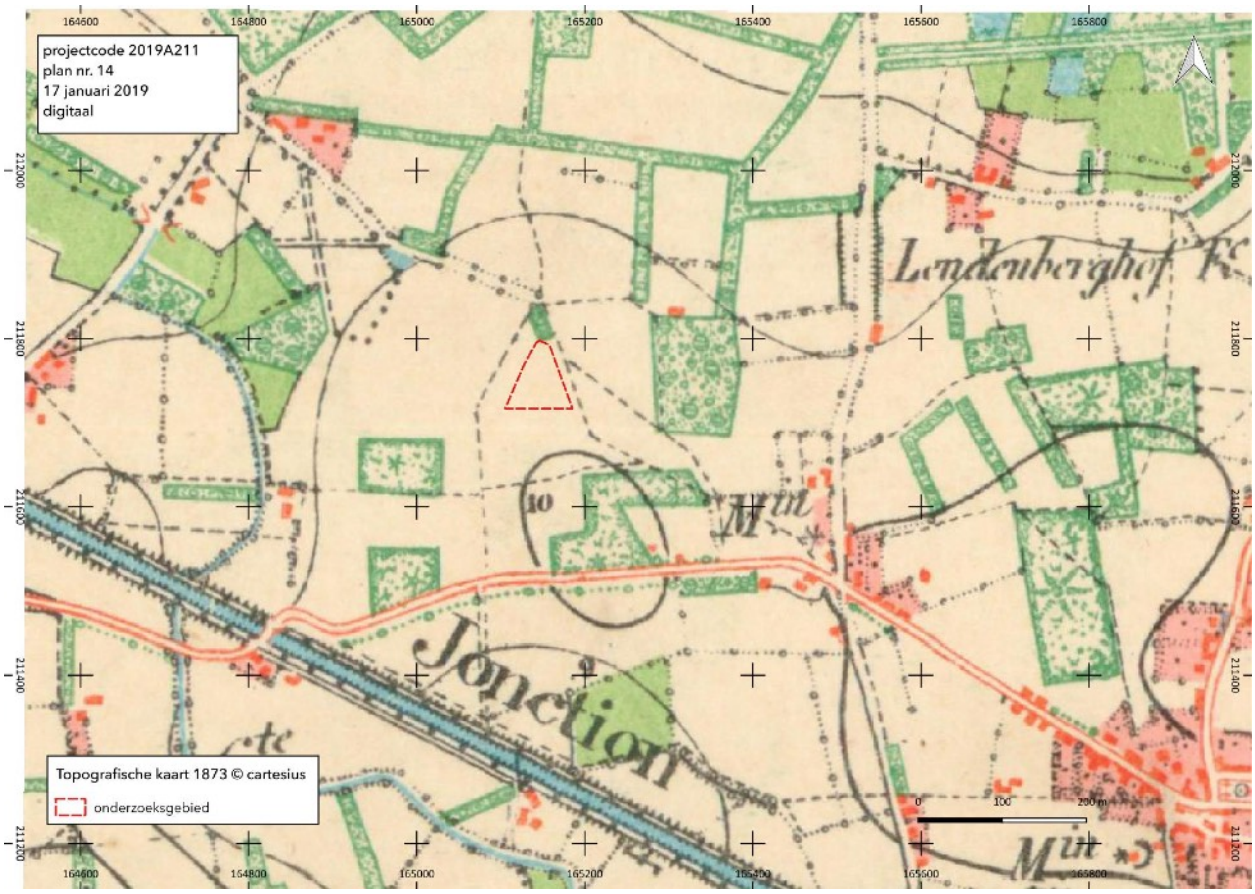

Fig. 13 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart 1873. © Cartesius

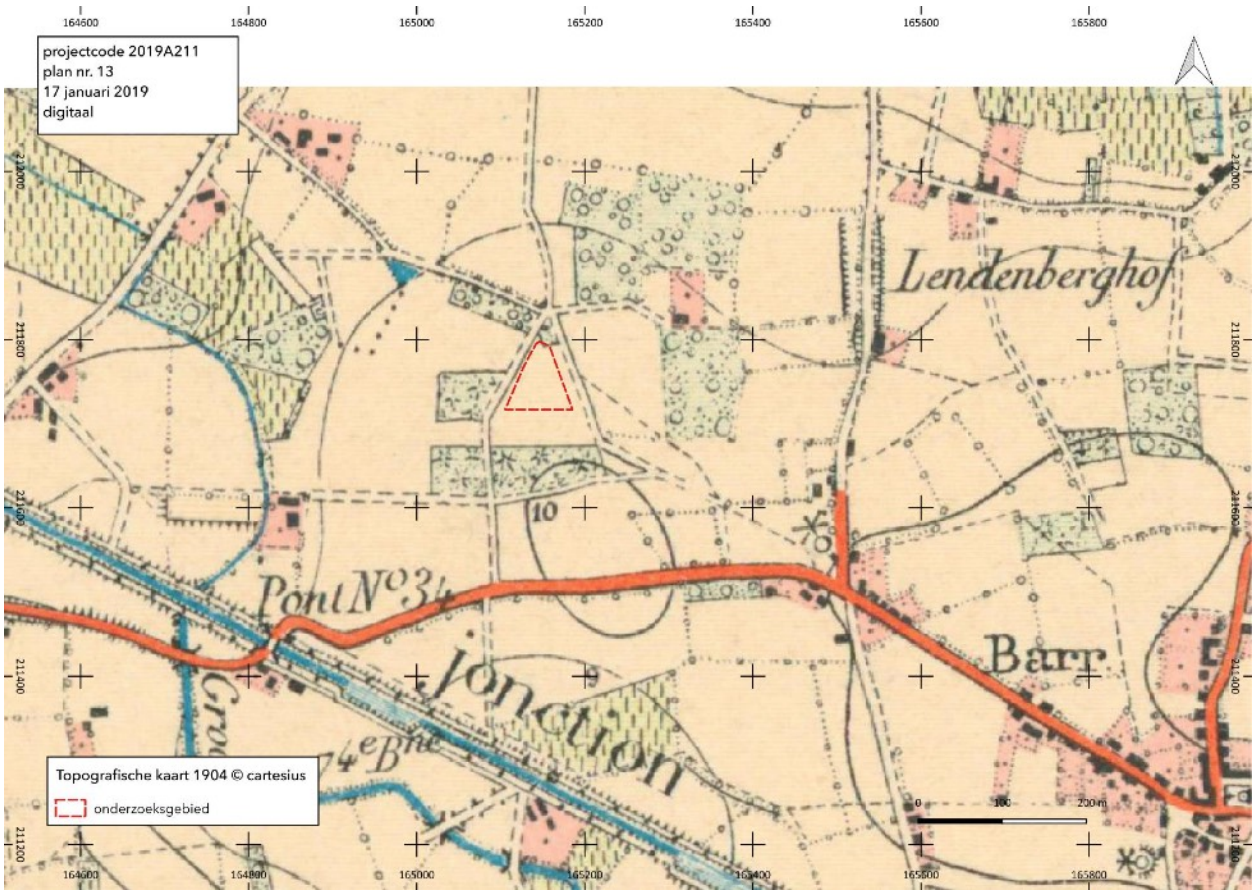

Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1904. © Cartesius

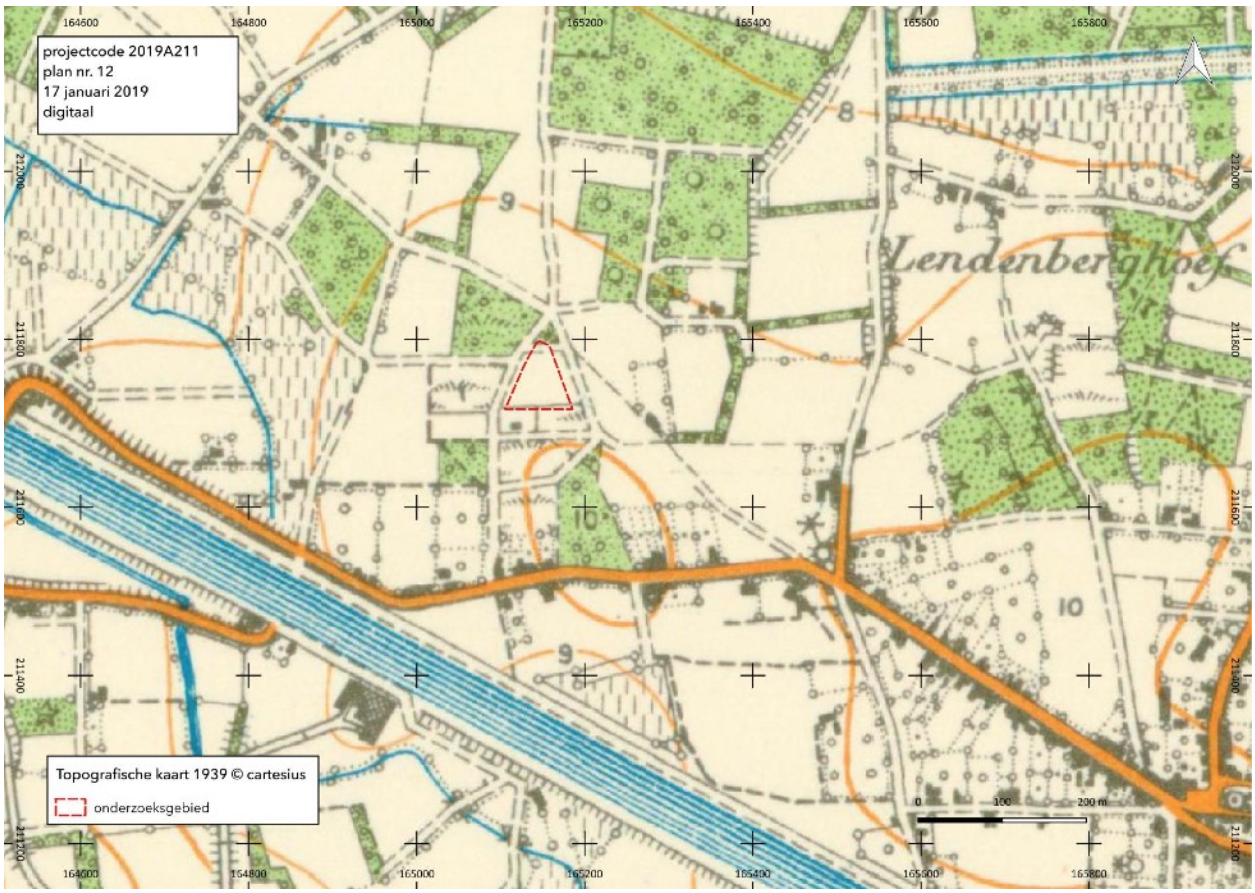

Fig. 15 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1939. © Cartesius

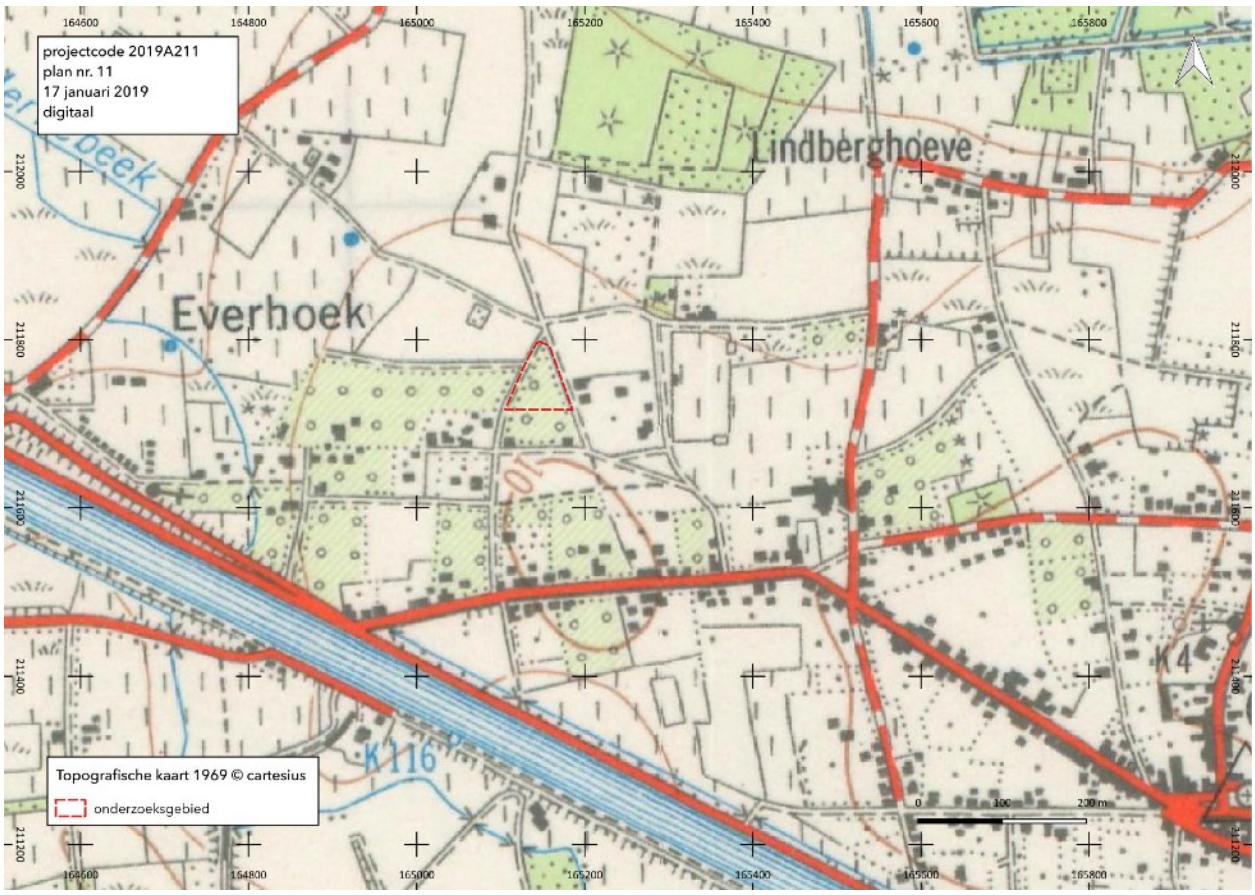

Fig. 16 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1969. © Cartesius

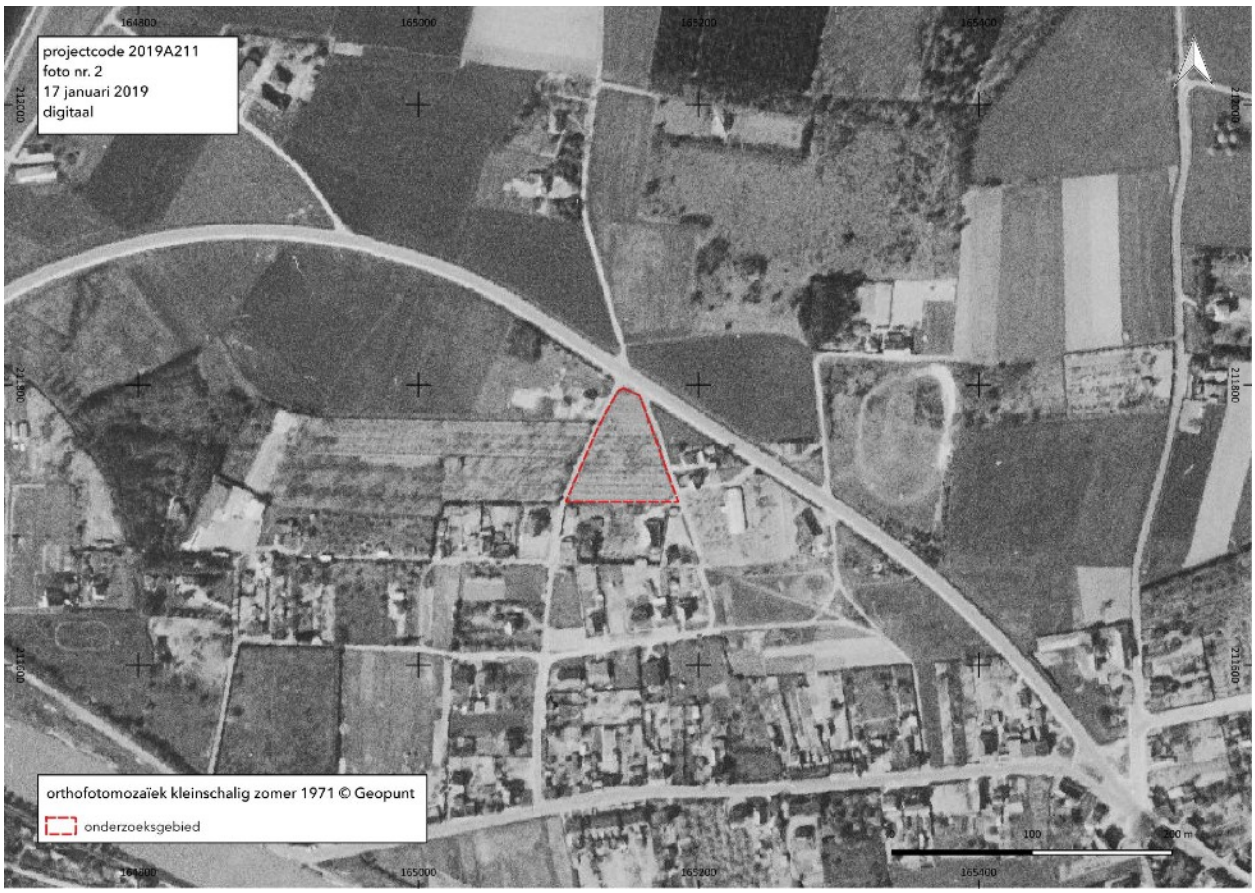

Fig. 17 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1971. © Geopunt

Fig. 18 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1979-1990. © Geopunt

1.2.3 Archeologische situering

Het onderzoeksgebied is niet opgenomen in een vastgestelde of afgebakende archeologische zone en behoort ook niet tot de gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.

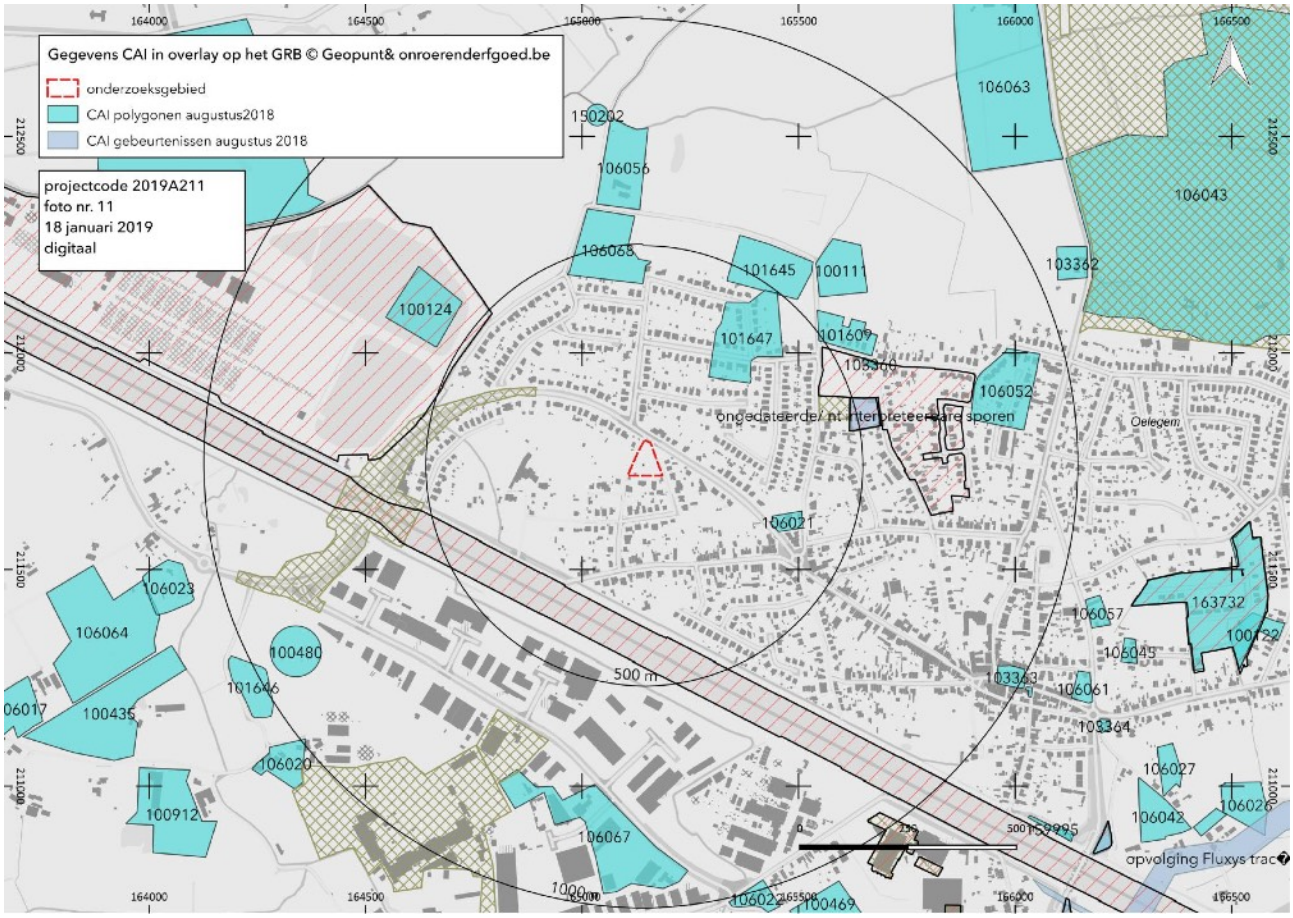

Fig. 19 Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de polygonen van de CAI toestand augustus 2018 in overlay op het GRB met aanduiding van archeologienota's (groen gerasterd) en gebieden geen archeologie (zwart omrand - rood gearceerd). © cai.onroerenderfgoed.be & Geopunt

In de Centrale Archeologisch Inventaris[10]zijn binnen een straal van 500m vier locaties ten noorden en oosten van het onderzoeksgebied opgenomen:

- CAI ID 106068: tijdens een veldprospectie uitgevoerd in 1985 kwam aan de Rundvoorstraat III In Oelegem aardewerk aan het licht uit de volle en de late middeleeuwen .[11]
- CAI ID 101647: op de site Steenbergen in Oelegem kwamen bij een opgraving in 1977 sporen van bewoning uit de vroege ijzertijd en de vroeg-romeinse periode aan het licht.[12]
- CAI ID 101645: bij veldprospectie uitgevoerd in 1980 werd op de site Rundvoorstraat II lithisch materiaal uit het mesolithicum en aardewerk uit de late middeleeuwen ingezameld.[13]
- CAI ID 106021: de molen op de hoek van de Jozef Simonslaan, de Rundvoorstraat en de Oudstrijdersstraat wordt in archieven reeds vermeld in 1611. Hij staat afgebeeld op de Fricxkaart van

[10] De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen. De aan- of afwezigheid van archeologische sporen dient met verder archeologisch onderzoek vastgesteld te worden.

[11] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106068 Oelegem Rundvoortstraat III (geraadpleegd op18 januari 2019).

[12] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101647 Oelegem Steenbergen (geraadpleegd op18 januari 2019).

[13] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101645 Oelegem Rundvoortstraat II (geraadpleegd op18 januari 2019).

1706 en de Ferrariskaart van 1771-1778. De molen werd in 1940 bij de inval van de Duitse troepen in brand gestoken niet meer heropgericht.[14]

In een straal tussen 500 en 1000 m rond het onderzoeksgebied zijn tien locaties opgenomen in de CAI. Te beginnen in het noorden in wijzerzin:

- CAI ID 106056: de site van de Rundvoorthoeve, een site met walgracht, is ononderbroken bewoond geweest sinds de 14de eeuw.[15]
- CAI ID 150202: bij een opgraving ter hoogte van Rundvoortbrug werden niet nader gespecificeerde structuren aangetroffen die zouden dateren van de Romeinse tijd.[16]
- CAI ID 100111: op de locatie Rundvoorstraat I is een restant van het oude tracé van de Vierseldreef bewaard. Mogelijk liepen de Franse linies uit het begin van de 18de eeuw, gekend als "de Linnekes", parallel met die dreef.[17]
- CAI ID 101609: bij veldprospectie uitgevoerd in 1980 werd op de locatie Knodbaan I (Lindberg), op de rand van de zandrug, op de overgang naar de alluviale gronden van de Schijnvallei een vondstconcentratie van lithisch materiaal aangetroffen dat dateert van het mesolithicum. Daarnaast leverde de veldprospectie ook een losse vondst lithisch materiaal uit het neolithicum op, en aardewerk uit de volle en de late middeleeuwen.[18]
- CAI ID 103360: Hoeve de Lentberg is een alleenstaande hoeve die opklimt tot de 17de eeuw. De eerste vermelding van de hoeve dateert van 1605.[19]
- CAI ID 106052: bij veldprospectie uitgevoerd in 1980 werden op de site Lindberg I losse vondsten aardewerk uit de volle en de late middeleeuwen ingezameld.[20]
- CAI ID 103363: de parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw van Oelegem klimt op tot 15de - 16de eeuw. [21]
- CAI ID 106067: op de locatie Ter Stratenweg I werden bij veldprospectie uitgevoerd in 1984 losse vondsten van aardewerk uit de Romeinse tijd, de vroege en de late middeleeuwen aangetroffen. Archivalische en cartografische bronnen maken op deze plaats melding van Hoeve Ter Straten.[22]
- CAI ID 100480: op de locatie De Keer VI werd melding gemaakt van een oppervlaktevondst van handgevormd aardewerk.[23]
- CAI ID 100124: op de locatie Bredabaan I werd op basis van cartografie een alleenstaande hoeve gesitueerd. De hoeve was eigendom van de Sint-Michielsabdij van Antwerpen en bestond met

---

[14] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106021 Oelegem Molen van Oelegem (geraadpleegd op18 januari 2019); http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?AdvSearch=3311

[15] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106056 Oelegem Rundvoorthoeve (geraadpleegd op18 januari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Runtvoorthoeve* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13973 (geraadpleegd op 18 januari 2019).

[16] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150202 Oelegem Rundvoortbrug(geraadpleegd op18 januari 2019).

[17] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100111 Oelegem Rundvoortstraat I (geraadpleegd op18 januari 2019).

[18] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101609 Oelegem Knodbaan I(geraadpleegd op18 januari 2019).

[19] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103360 Oelegem Lentberg (geraadpleegd op18 januari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Hoeve de Lentberg* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13958 (geraadpleegd op 18 januari 2019).

[20] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106052 Oelegem Lindberg I (geraadpleegd op18 januari 2019).

[21] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103363 Oelegem Parochiekerk Oelegem (geraadpleegd op18 januari 2019); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13983 (geraadpleegd op 18 januari 2019).

[22] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106067 Oelegem Ter Stratenweg I (geraadpleegd op18 januari 2019).

[23] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106068 Oelegem De Keer VI (geraadpleegd op18 januari 2019).

zekerheid reeds in de 13de eeuw. De site ging verloren bij de aanleg van de waterbekkens van de Antwerpse Waterwerken.[24]

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?

Het onderzoeksgebied ligt op een zandrug ten zuiden van de vallei van de Groot Schijn op een hoogte van ca. 10,80 m TAW. De Groot Schijn stroomt ca. 725 m ten noorden van het onderzoeksgebied van oost naar west. Ten westen van het onderzoeksgebied op een afstand van 330m en meer stroomt de Maasbeek. Daar zijn ook de dichtst bijzijnde zones met fluviatiele afzettingen die dateren uit het holoceen en die plaats vonden boven op de pleistocene sequentie te situeren.

De laat-pleistocene dekzandmantel vormt de oppervlakkige laag waarin zich de bodem ontwikkelde en waarop de menselijke activiteit plaats vindt. Rond de historische dorpskern ligt een grote oppervlakte bodems met een dikke antropogene humus A horizont, ook plaggendek genoemd. Op de bodemkaart volgens Belgische classificatie werd ter hoogte van het onderzoeksgebied een droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont gekarteerd. Onder het plaggendek komt een begraven profiel voor, meestal een Podzol of een verbrokkelde textuur B. De bodem vertoont invloed van de mens door landbouwpraktijken waarbij plaggen uit de heide vermengd met mest uit de potstal werden aangevoerd om de vruchtbaarheid van de grond te verbeteren.

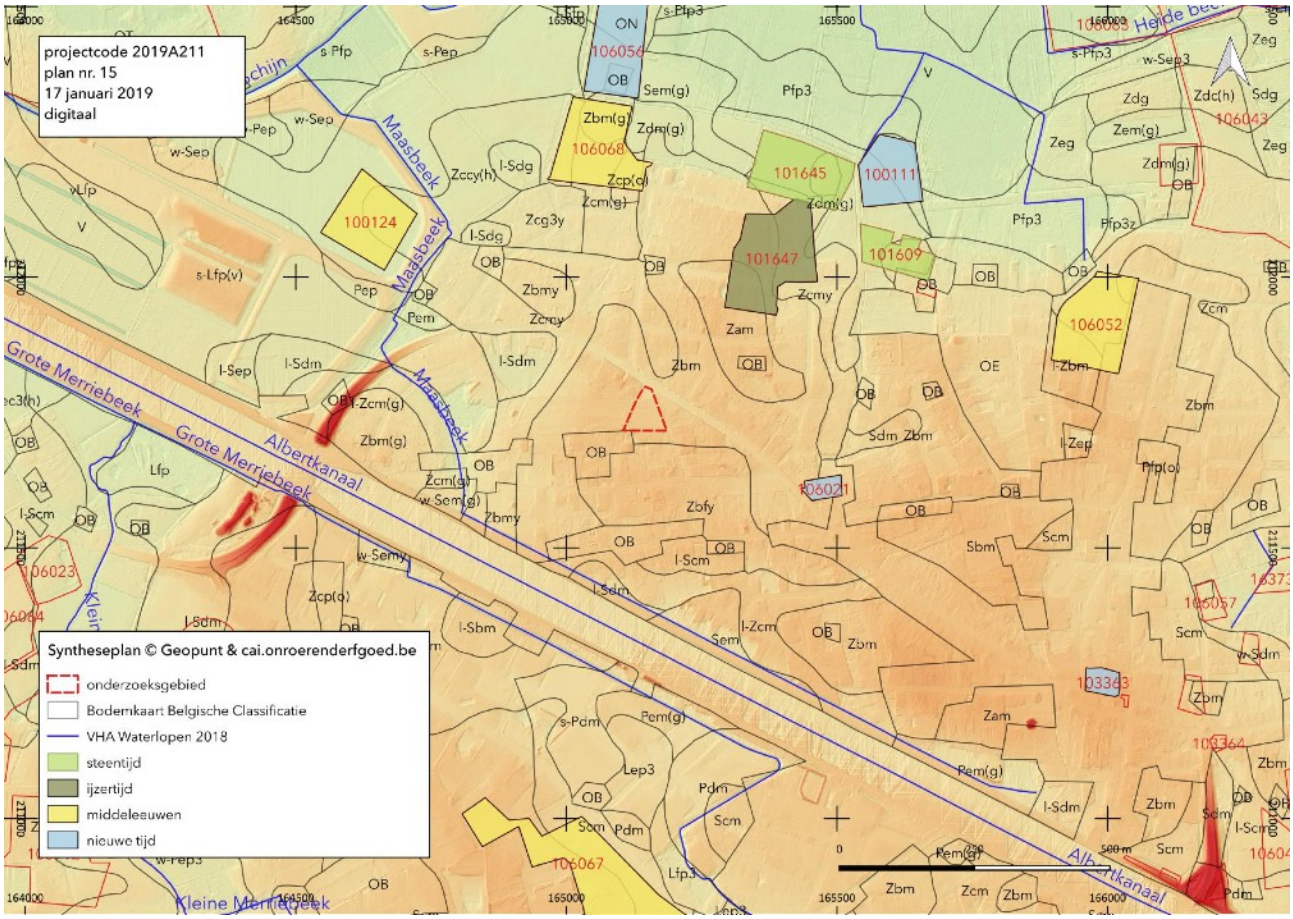

Fig. 20 Syntheseplan: CAI polygonen augustus 2018 per periode, VHA waterlopen 2018 en Bodemkaart Belgische Classificatie in overlay op het DHMVII DTM RAS1M © Geopunt & cai.onroerenderfgoed.be

[24]Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100124 Oelegem Bredabaan I (geraadpleegd op18 januari 2019).

Een groot deel van de archeologische kennis over de omgeving van het onderzoeksgebied berust op resultaten van veldprospectie. Daarbij werd aan de rand van de Schijnvallei op de overgang tussen de lager gelegen natte valleigronden en de hoger gelegen drogere gronden op de zandrug een vondstconcentratie van lithisch materiaal dat dateert uit het mesolithicum ingezameld. In een straal tussen 500 en 1000 m rond het onderzoeksgebied en op de zandrug waarop het onderzoeksgebied te situeren is, werden bij een archeologisch opgraving bewoningssporen aangetroffen die dateren uit de vroege ijzertijd en de Romeinse tijd. Prospectievondsten in deze zone dateren uit de Romeinse periode en de middeleeuwen. Het gebouwd erfgoed uit de nieuwe tijd is eveneens te situeren op de zandrug.

Hoe evolueerde het landschap en is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?

Op het einde van de 18de eeuw lag het onderzoeksgebied in het akkercomplex ten westen van de dorpskern van Oelegem. Het was in gebruik voor landbouw. In het derde kwart van de 20ste eeuw werd het kortstondig gebruikt als boomgaard. Op het einde van de 20ste werden de bomen gerooid en werd het onderzoeksgebied in gebruik genomen als weide. Tegen de zuidelijke perceelgrens werd een schuilhut voor dieren opgetrokken.

Wat is de impact van de geplande werken ?

Het perceel met een oppervlakte van3868 m2 wordt verdeeld in 5 kavels. Parallel aan de Herbsteinlaan en de Louis Ecranlaan is een zone binnen de ontworpen rooilijn van respectievelijk 570 m2 en 218 m2 op eerste verzoek over te dragen aan de gemeente Ranst. Parallel aan de zuidelijke perceelgrens is een zone met een breedte van 5 m en een oppervlakte van 418 m2 voorzien waarbinnen niet mag worden gebouwd. Binnen de kavels met een oppervlakte van 2908 m2 en binnen de zones die aan de gemeente moeten worden overgedragen met een oppervlakte van 788 m2 zijn bodemingrepen toegelaten.

1.2.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

voor steentijd artefactensites(paleolithicum - mesolithicum)

In de steentijd voedde de mens zich voornamelijk door middel van jacht, visvangst en het verzamelen van voedsel. Deze 'jager-verzamelaars' verbleven in tijdelijke kampementen. Het zijn vooral achtergebleven werktuigen in vuursteen die verwijzen naar een dergelijke verblijfplaats. Uit verschillende studies is gebleken dat veel van de gekende vindplaatsen van werktuigen uit het paleolithicum, mesolithicum en vroeg-neolithicum voorkomen op de overgang van hoge/droge gronden naar lage/natte zones. Dit noemt men een landschappelijke gradiënt. Het verband tussen het aantreffen van steentijd artefactensites en een gradiënt is sterker naarmate sterker naarmate de overgang abrupter is, bijvoorbeeld aan de randen van beekdalen. Kampementen van jager-verzamelaars kunnen verwacht worden in een zone vanaf de gradiënt tot ca. 200 m in het droge deel. Een verklaring hiervoor is te vinden in het feit dat landschappelijke gradiënten op korte afstand van elkaar een grote verscheidenheid aan voedselbronnen en grondstoffen verschaffen en de aanwezigheid van drinkwater garanderen. Rivier- en beekdalen zijn daarenboven markante en goed herkenbare landschapselementen in een door bos gedomineerde landschap. Dalen vormden in het laat-paleolithicum en het mesolithicum belangrijke transportroutes.[25]

Het onderzoeksgebied ligt 330m en meer ten oosten van de Maasbeek. Daar zijn ook de dichtst bijzijnde zones met fluviatiele afzettingen die dateren uit het holoceen en die plaats vonden boven op de pleistocene sequentie te situeren. Het onderzoeksgebied is ook meer 700m ten zuiden van de Groot Schijn te situeren. De overgang van droge hoger gelegen gronden naar de valleigronden van de Groot bevindt zich ca. 550 m ten noorden van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied bevindt zich niet in een gradiëntenzone.

Binnen het onderzoeksgebied is een plaggenbodem aanwezig. Dat wijst op langdurig gebruik voor landbouw. Vindplaatsen van jager-verzamelaars zijn te herkennen aan de hand van de vondstspreiding van vuurstenen werktuigen of afval van de productie ervan, achtergelaten op het toenmalig loopvlak. De archeologische informatiewaarde van dergelijke vindplaatsen is erg afhankelijk van de intacte bewaring van de vondstlagen. Wanneer de vondstspreiding door ploegen verstoord werd, verdwijnt ook de informatiewaarde over de interne structuur van de vindplaatsen.

Het potentieel van het onderzoeksgebied voor het aantreffen van intacte prehistorische artefactensites wordt als laag ingeschat.

voor protohistorische en historische sporensites (neolithicum - nieuwe tijd)

De natuurlijke vruchtbaarheid, het grondwaterregime, en de bewerkbaarheid van de bodem bepalen mee de keuze van inplantingsplaatsen voor permanente bewoning vanaf het neolithicum.

Vindplaatsen van landbouwers worden gekenmerkt door grondsporen, zoals paalkuilen, haardkuilen, afvalkuilen, waterputten en graven. De informatiewaarde van deze vindplaatsen wordt bepaald door hun ingegraven sporen. Door ploegen zullen ondiepe sporen verdwijnen, diepere sporen zullen bewaard gebleven zijn. De eventuele bewaring onder de antropogene humuslaag van oudere sites en grondsporen is afhankelijk van de mate waarin het oude loopvlak is opgenomen in de oudste akkerlagen.

[25] Verhoeven et al. 2010.

Het onderzoeksgebied ligt in een zone met topografisch en bodemkundig gunstige eigenschappen voor de aanwezigheid en bewaring van sporensites.

De sequentie van historische cartografische bronnen van het derde kwart van de 18de eeuw tot midden van de 20ste eeuw en de luchtfotomozaiëken sinds de jaren 1970 maken duidelijk dat het projectgebied in deze periodes nooit is bebouwd en in gebruik was voor landbouw. Sporen van bewoning in de nieuwe tijd en nieuwste tijd worden niet verwacht.

Op basis van de topografische ligging, de bodemgesteldheid en het historisch landschapsgebruik bestaat de kans op het aantreffen van archeologisch erfgoed dat dateert van het neolithicum tot de middeleeuwen.

1.2.6 Samenvatting

Het onderzoeksgebied bestaat uit één perceel met een oppervlakte van 3868 m2 en grenst aan de Herbsteinlaan, de Jozef Simonslaan en de Louis Ecranlaan in Oelegem (Ranst). Binnen de kavels met een oppervlakte van 2908 m2 en binnen de zones parallel aan de Herbsteinlaan en Louis Ecranlaan die aan de gemeente moeten worden overgedragen met een oppervlakte van 788 m2 zijn bodemingrepen toegelaten.

Ten westen van het onderzoeksgebied op een afstand van 330m en meer stroomt de Maasbeek. Daar zijn ook de dichtst bijzijnde zones met fluviatiele afzettingen die dateren uit het holoceen en die plaats vonden boven op de pleistocene sequentie te situeren. Het onderzoeksgebied is ook meer 700m ten zuiden van de Groot Schijn te situeren. De overgang van droge hoger gelegen gronden naar de valleigronden van de Groot bevindt zich ca. 550 m ten noorden van het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied bevindt zich niet in een gradiëntenzone.

Binnen het onderzoeksgebied is een plaggenbodem aanwezig. Dat wijst op langdurig gebruik voor landbouw. Vindplaatsen van jager-verzamelaars zijn te herkennen aan de hand van de vondstspreiding van vuurstenen werktuigen of afval van de productie ervan, achtergelaten op het toenmalig loopvlak. De archeologische informatiewaarde van dergelijke vindplaatsen is erg afhankelijk van de intacte bewaring van de vondstlagen. Wanneer de vondstspreiding door ploegen verstoord werd, verdwijnt ook de informatiewaarde over de interne structuur van de vindplaatsen.

Het potentieel van het onderzoeksgebied voor het aantreffen van intacte prehistorische artefactensites wordt als laag ingeschat.

Het onderzoeksgebied ligt in een zone met topografisch en bodemkundig gunstige eigenschappen voor de aanwezigheid en bewaring van sporensites die voorkomen vanaf het neolithicum.

Vindplaatsen van landbouwers worden gekenmerkt door grondsporen, zoals paalkuilen, haardkuilen, afvalkuilen, waterputten en graven. De informatiewaarde van deze vindplaatsen wordt bepaald door hun ingegraven sporen. Door ploegen zullen ondiepe sporen verdwijnen, diepere sporen zullen bewaard gebleven zijn. De eventuele bewaring onder de antropogene humuslaag van oudere sites en grondsporen is afhankelijk van de mate waarin het oude loopvlak is opgenomen in de oudste akkerlagen.

De sequentie van historische cartografische bronnen van het derde kwart van de 18de eeuw tot midden van de 20ste eeuw en de luchtfotomozaiëken sinds de jaren 1970 maken duidelijk dat het projectgebied in deze periodes nooit is bebouwd en in gebruik was voor landbouw. Sporen van bewoning in de nieuwe tijd en nieuwste tijd worden niet verwacht.

Op basis van de topografische ligging, de bodemgesteldheid en het historisch landschapsgebruik bestaat de kans op het aantreffen van archeologisch erfgoed dat dateert van het neolithicum tot de middeleeuwen. Archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem wordt aanbevolen.

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

Baeyens W. 1973. Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Beers 17W, 34.

Bogemans F. 2005. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 2-8. Meerle - Turnhout. Brussel.

Bogemans F. 2005 & 2008. Legende Overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen.

De Moor G. & Pissart A. 1992. Het reliëf. In Denis J. Geografie van België. Brussel: Gemeentekrediet, 129-215.

Dondeyne S., Vanierschot L., Langohr R., Van Ranst E. & Deckers J. 2015. De grote bodemgroepen van Vlaanderen: kenmerken van de 'Reference Soil Groups' volgens het internationale classificatiesysteem World Reference Base. KU Leuven & Universiteit Gent in opdracht van de Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen.

Van Ranst E. & Sys D. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Gent.

Verhoeven M., Ellenkamp G. & Keijers D. 2010. Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren. Deelrapport II: landschap en archeologie. Raap Rapport 1951.

Digitale bronnen

Agiv. Agentschap voor Geografische informatie Vlaanderen
https://www.agiv.be

Bodemverkenner
https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage

Cartesius
http://www.cartesius.be

Cartoweb
www.cartoweb.be, www.ngi.be

Centraal Archeologische Inventaris
cai.erfgoed.net en http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/

Databank Ondergrond Vlaanderen
https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html

Geoportaal
https://geo.onroerenderfgoed.be

Geopunt Vlaanderen
http://www.geopunt.be/kaart

Inventaris Onroerend Erfgoed
https://inventaris.onroerenderfgoed.be

Figurenlijst

Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt

Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000. © cartoweb

Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomozaïek middenschalig winter 2018. © Geopunt

Fig. 4 Verkavelingsplan © Bernaerts & Palmans bvba

Fig. 5 Situering van het onderzoeksgebied op het digitaal hoogtemodel met in overlay de waterlopen zoals opgenomen in de Vlaamse Hydrografische Atlas 2018. © Geopunt

Fig. 6 Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart. © DOV

Fig. 7 Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart. © DOV

Fig. 8 Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie. © DOV

Fig. 9 Situering van het onderzoeksgebied op de Ferrariskaart (1771-1778). © Geopunt

Fig. 10 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854). © Geopunt

Fig. 11 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). © Geopunt

Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de Popp-kaart (1842-1879). © Geopunt

Fig. 13 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart 1873. © Cartesius

Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1904. © Cartesius

Fig. 15 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1939. © Cartesius

Fig. 16 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1969. © Cartesius

Fig. 17 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1971. © Geopunt

Fig. 18 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1979-1990. © Geopunt

Fig. 19 Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de polygonen van de CAI toestand augustus 2018 in overlay op het GRB met aanduiding van archeologienota's (groen gerasterd) en gebieden geen archeologie (zwart omrand - rood gearceerd). © cai.onroerenderfgoed.be & Geopunt

Fig. 20 Syntheseplan: CAI polygonen augustus 2018, VHA waterlopen 2018 en Bodemkaart Belgische Classificatie in overlay op het DHMVII DTM RAS1M © Geopunt & cai.onroerenderfgoed.be

Archeologische periodes in Vlaanderen

Periode			Datering
steentijd	paleolithicum	vroeg (oud)	tot 300.000 BP
		midden	300.000 - 35.000 BP
		laat (jong)	35.000 - 14.000 BP
		finaal	vanaf 14.000 BP
	mesolithicum	vroeg	vanaf 9500 v. Chr.
		midden	8ste millennium v. Chr.
		laat	7de en 6de millennium v. Chr.
		finaal	5de millenium v. Chr.
	neolithicum	vroeg	5300 - 4400 v. Chr.
		midden	4400 - 3700 v. Chr.
		laat	3700 - 3000 v. Chr.
		finaal	3000 - 2000 v. Chr.
metaaltijden	bronstijd	vroeg	2000 - 1800 v. Chr.
		midden	1800 - 1100 v. Chr.
		laat	1100 - 800 v. Chr.
	ijzertijd	vroeg	800 - 500 v. Chr
		midden	500 - 250 v. Chr
		laat	na 250 v. Chr
Romeinse tijd		vroeg	1ste eeuw
		midden	2de en 3de eeuw
		laat	4de eeuw
middeleeuwen		vroeg	5de tot 9de eeuw
		volle	10de tot 12de eeuw
		laat	13de tot 15de eeuw
nieuwe tijd			16de tot 18de eeuw
nieuwste tijd			19de en 20ste eeuw

Dit chronologisch kader is bedoeld ter oriëntatie. Er werd gekozen voor algemene tijdvakken om niet de indruk te wekken dat culturen in kalenderjaren kunnen worden gevat. De jaren voor 10.000 BP zijn uitgedrukt in 'jaren geleden' of jaren BP (before present = 1950). De jaren na 10.000 BP zijn uitgedrukt in jaren voor of na Chr.